

บทที่ 3

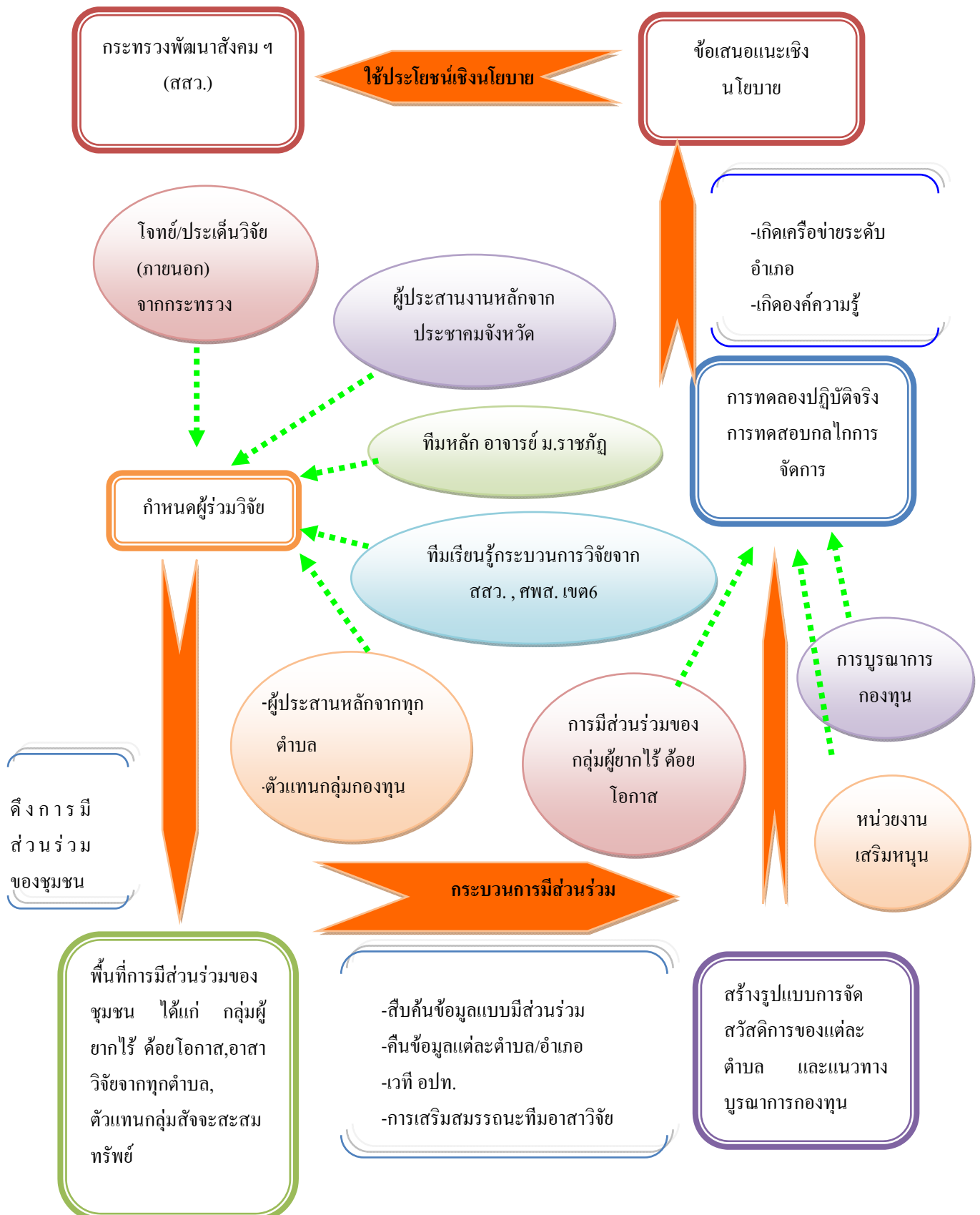
วิธีการดำเนินการวิจัย และแนวคิดหลักในการทำวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้นอกจากมุ่งตอบคำถามถึงการหาแนวทางในการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชนสามารถทำได้อย่างไร และจะเชื่อมโยงบูรณาการกองทุนต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาร่วมจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเขตอำเภอแหลมสิงห์ได้อย่างไรนั้น สิ่งที่ต้องถือว่าเป็นฐานคิดของการวิจัยในครั้งนี้คือ กระบวนการหรือวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายหรือคำตอบจากงานวิจัยร่วมกันก็คือ ต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นของชุมชน รวมไปถึงการรายงานผลงานวิจัยกลับไปสู่ชุมชนเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์ (User) จากงานวิจัยนี้ นอกเหนือไปจากแหล่งทุน คือกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่จะนำไปใช้เงินโยกย้ายเท่านั้น

อีกประการหนึ่งก็คือ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น กระบวนการทำวิจัยน่าจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้กับคนในชุมชนเป้าหมายที่ลงไปทำวิจัยในพื้นที่นั้น และทำให้งานวิจัยสามารถจุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือให้ชุมชนสามารถสร้างกลไกในการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนของตนเองได้ หรือทำอย่างไรที่จะสื่อสารความรู้จากงานวิจัยให้เป็นประโยชน์กับนโยบายสาธารณะในพื้นที่นั้นๆได้ ดังนั้นเราจึงถือว่า การวิจัยครั้งนี้เป็นการสร้างกระบวนการทางสังคม นั่นคือสร้างชุดความรู้จากการวิจัยให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชนนั่นเอง

ดังนั้นการออกแบบ ระเบียบวิธี (Research Methodology) จึงต้องเป็นการระดมการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นทางของการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการดำเนินการวิจัย แม้ว่าโจทย์การวิจัย (Research Issue) จะถูกกำหนดมาจากภายนอกก็ตาม และนอกจากการมีส่วนร่วมและการได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยแล้ว หน่วยงานและทีมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยผ่านกระบวนการวิจัยตามแผนภาพต่อไปนี้

1. กรอบแนวคิดการดำเนินงานวิจัย (Conceptual Framework)

แผนภาพที่ 4 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

2. กิจกรรม การดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยนั้นคณะผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดขั้นตอนและกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 กิจกรรมขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

อันดับที่	กิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย
1.	การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ(วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง)	สืบค้นจากเอกสาร	คณะผู้วิจัยหลัก
2.	เวทีการทำความเข้าใจกับชุมชนและสืบค้นข้อมูลแบบมีส่วนร่วมเบื้องต้น 7 ตำบล 1 เครือข่าย เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ ประเมินความคิดเห็นและสร้างความร่วมมือกับชุมชนในเบื้องต้น	- จัดเวทีเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อทำความเข้าใจกับชุมชนเป้าหมาย 7 ตำบล 1 เครือข่ายโดยจัดทีละพื้นที่ รวม 8 เวที -จัดทำแผนที่รอบในแสดงที่ตั้งกองทุนในแต่ละตำบล	- ตำบลบางกะไชย - ตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ - ตำบลบางสระเก้า - ตำบลหนองซึม - ตำบลเกาะเปร็ด - ตำบลพลั่ว - ตำบลคลองน้ำเค็ม -เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในเขต อำเภอแหลมสิงห์
3.	เวทีพัฒนาเทคนิคการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม และวางแผนการเก็บข้อมูลและคืนข้อมูลแต่ละตำบล	- จัดเวทีเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	- ทีมอาสาวิจัยแต่ละเขตตำบล - ทีมประสานงานพื้นที่ - ทีมอาจารย์พี่เลี้ยง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

อันดับที่	กิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย
4.	การลงไปดำเนินตามแผนการเก็บข้อมูลของอาสาวิชัย 7 ตำบล 1 เครือข่าย <u>ข้อมูลที่ต้องไปสืบค้น</u> 1. บริบทชุมชน(ระดับตำบล) 2. นิยาม/ความเห็นต่อการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส 3. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความคาดหวัง ความต้องการ 4. ข้อมูลกลุ่มกองทุนต่างๆในชุมชน 5. ข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการที่ผู้ยากไร้/ผู้ด้อยโอกาสได้รับ 6. ข้อมูลสรุปวิเคราะห์ของพี่เลี้ยง 7. ข้อคิดเห็น/บทเรียนจากการทำงาน 8. รูปแบบและความเป็นไปได้ในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส	- ทีมอาสาวิชัยลงไปเก็บข้อมูลตามแผนของตนเอง โดยมีอาจารย์พี่เลี้ยงให้คำปรึกษา เสนอแนะและร่วมเก็บข้อมูลด้วย โดยการสัมภาษณ์พูดคุย จัดเวทีย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและจัดทำรายงาน โดยมีพี่เลี้ยงซึ่งเป็นอาจารย์ ตำบลละ 2 คนคอยช่วยเหลือแนะนำและร่วมดำเนินการ -แต่ละชุมชนจัดเวทีเรียนรู้จากข้อมูลและเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน - แต่ละชุมชนค้นคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนตนเอง - นำมาเสนอในเวทีรวมของทั้งอำเภอ	- ผู้นำ/สมาชิกกองทุนต่างๆในแต่ละตำบล - กองทุนต่างๆในแต่ละตำบล - ผู้นำจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น - ประชาชนในแต่ละตำบล - ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส - องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น - กองทุนต่างๆในชุมชน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

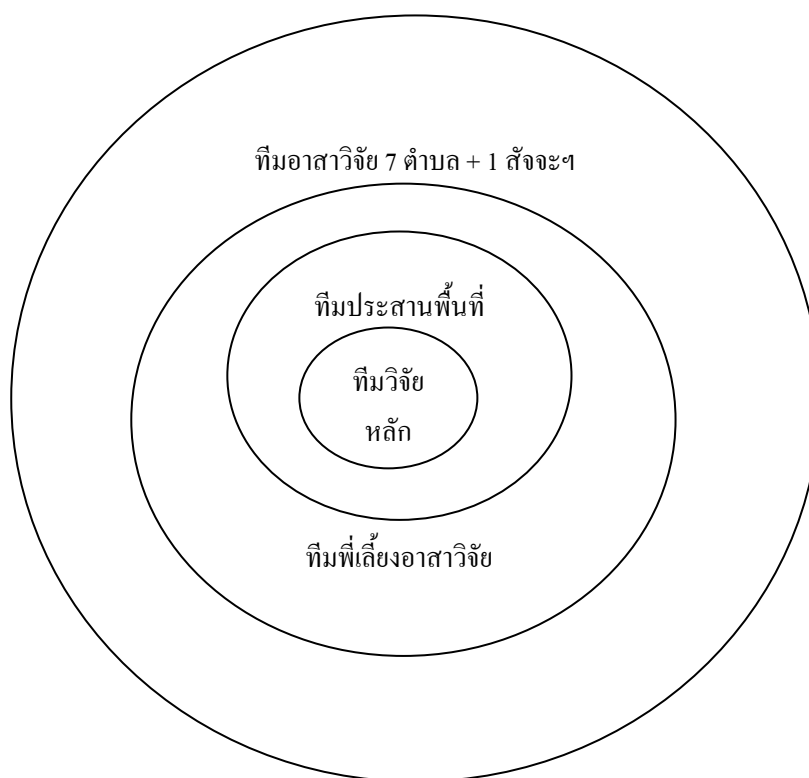
อันดับที่	กิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย
5.	เวทีรับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์/ ปัญหาในการจัดสวัสดิการขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	จัดประชุมนำเสนอวัตถุประสงค์การวิจัย ฟังความ คิดเห็นและประสบการณ์ในการจัดสวัสดิการ ชุมชนโดย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินการ อยู่	- ผู้บริหารหรือตัว แทนองค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลรวมทั้งหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับสวัสดิการ
6.	เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนระดับอำเภอ การนำเสนอ และการสังเคราะห์รูปแบบการจัดสวัสดิการแก่ ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส	- เป็นการประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำเสนอข้อมูล แต่ละตำบลโดยทีมอาสาวิจัย นำเสนอรูปแบบการ จัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสแต่ละตำบล	- ทีมนักวิจัยหลัก - ทีมอาสาวิจัย - ผู้ประสานงานในแต่ละตำบล - ตัวแทนกลุ่ม/กองทุนในชุมชน - ตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆที่ เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ
7.	แต่ละตำบลกลับไปปฏิบัติการสร้างกลไกการ จัดการสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส เช่น ● การทำความเข้าใจกับชุมชน ● การจัดตั้งกรรมการหรือคณะทำงาน	- ร่วมสังเคราะห์ความเป็นไปได้ - หาแนวทางบูรณาการประสานเชื่อมโยงให้เป็น ระดับอำเภอ - การนำเสนอลักษณะการเสริมหนุนจากหน่วยงาน	ชุมชนแต่ละตำบล

ตารางที่ 4 (ต่อ)

อันดับที่	กิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย
8.	• การเชื่อมโยงกับกลุ่มกิจกรรมต่างๆในชุมชนและภายนอก • การสร้างกติกา/กฎเกณฑ์เบื้องต้นที่ยอมรับกันได้ • การสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาส เวทีถอดบทเรียนจากทีมวิจัย,ทีมแกนนำชุมชนและตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น พอช. ศพส. พมจ. จังหวัด เป็นต้น	ที่เกี่ยวข้อง -ปฏิบัติการตามแนวทางและรูปแบบของแต่ละตำบลโดยเน้นการมีส่วนร่วมและการสร้างกลไกการจัดการของตนเอง หลังจากการปฏิบัติการสักระยะเวลาหนึ่ง (ประมาณ 2 เดือน) ตัวแทนและตำบลมาประชุมร่วมกันและนำเสนอผลการปฏิบัติงาน รูปแบบที่เหมาะสม สภาพปัญหาและอุปสรรค ความต้องการและสิ่งที่จะต้องไปรวมทั้งข้อเสนอเชิงนโยบาย	- ทีมอาสาวิจัย - ตัวแทนจากตำบลต่างๆ - ตัวแทนจากกลุ่มผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาส
9.	การประชุมประจำเดือนของทีมวิจัยหลักและผู้ประสานพื้นที่	นัดประชุมเดือนละครั้งเพื่อสรุปผลการทำงาน สะท้อนปัญหา อุปสรรค หรือความสำเร็จความต้องการเสริมหนุน เป็นต้น	- ทีมวิจัย - ทีมประสานพื้นที่

3. แนวทางการดำเนินการวิจัยของทีมอาสาสมัครแต่ละตำบล

เนื่องจากงานวิจัยนี้ถูกออกแบบให้เป็นเครื่องมือที่สร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนหรือสร้างพลังการจัดการตนเอง (Empowerment) ให้กับชุมชน ดังนั้นจึงต้องสร้างกลไกการมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการวิจัย (Community-Based Research) โดยกำหนดให้ชุมชนเป็นผู้ร่วมวิจัยหรือเข้ามาวิจัยเรื่องราวในชุมชนเอง จึงต้องมีตัวแทนจากแต่ละตำบลเข้ามาเป็นทีมอาสาสมัครของชุมชน โดยมุ่งให้เข้าไปเรียนรู้เจาะลึกเรื่องราวภายในชุมชนของตนเอง โดยการเก็บข้อมูล จัดเวทีการเรียนรู้ และประสานในชุมชน ซึ่งการทำงานนั้นจะประสานสัมพันธ์กับทีมวิจัยหลักและทีมประสานพื้นที่ในชุมชน ดังแสดงในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ 8 : การจัดความสัมพันธ์ของคณะวิจัย

บทบาทหน้าที่

3.1 ทีมวิจัยหลัก หมายถึง หัวหน้าโครงการ,ผู้ช่วยหัวหน้า

- วางแผนการทำงาน โครงการและกองเลขานุการ ซึ่งทำหน้าที่
- ประสานงานติดตาม เสริมหนุนการทำงานในด้านวิชาการและงบประมาณ
- จัดเวทีรวมของกิจกรรม

3.2 ทีมพี่เลี้ยงอาสาวิจัย (Research-Counselor) หมายถึง อาสา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี อาจเป็นนักวิชาการและนักพัฒนาอิสระซึ่งทำหน้าที่ดังต่อไปนี้

- เป็นตัวเชื่อมการทำงานระหว่างทีมวิจัยหลัก ผู้ประสานพื้นที่และทีมอาสาวิจัย
- เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการทำงานในพื้นที่
- เป็นผู้จัดเวที่ย่อยในพื้นที่ร่วมกับชุมชน
- เรียบเรียงข้อมูลจากทีมอาสาวิจัย

3.3 ทีมประสานพื้นที่ชุมชน หมายถึง แกนนำชุมชนของแต่ละตำบลที่มีประสบการณ์และความเข้าใจในการทำงานกับชุมชนพอสมควรซึ่งมีหน้าที่ดังนี้

- เป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างพี่เลี้ยงและชุมชน
- ขับเคลื่อนงานในพื้นที่ให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เช่น การเก็บข้อมูล การจัดเวทีสังเคราะห์และคืนข้อมูลเป็นต้น
- ทำความเข้าใจโครงการกับกลุ่ม/องค์กรต่างๆในชุมชน
- ประสานงานทีมอาสาวิจัย
- รายงานผลการทำงานต่อพี่เลี้ยงเป็นระยะๆ

3.4 ทีมอาสาวิจัย หมายถึง ชุมชนประกอบไปด้วยผู้นำ อบต. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ ในแต่ละตำบลที่มีจิตอาสาเข้ามาทำงานวิจัยร่วมกันซึ่งมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆในพื้นที่
- สร้างความเข้าใจกับกลุ่ม/ชุมชนเกี่ยวกับการทำงาน
- ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้ข้อมูลที่เก็บมาเป็นฐาน
- ประสานกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสให้เข้ามาร่วมเรียนรู้และคิดหารูปแบบการจัดสวัสดิการ

4. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมและมุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนเพื่อให้การจัดสวัสดิการแก่กลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสได้โดยชุมชนเอง และเป็นงานวิจัยที่มีอาสาวิจัยซึ่งเป็นคนในชุมชนเข้ามาร่วมวิจัยด้วยอย่างใกล้ชิด ดังนั้นการเก็บข้อมูลจึงต้องใช้รูปแบบที่เข้าใจกันโดยง่ายซึ่งโดยส่วนใหญ่จะใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมเช่นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth-Interview) การจัดเวทีพูดคุยหรือเวทีเรียนรู้ร่วมกันหลากหลายและใช้แบบสำรวจเพื่อเป็น

แนวทางในการลงไปพูดคุยสัมภาษณ์เชิงลึกได้ในชุมชน แต่สิ่งที่ทีมวิจัยหลักคิดก็คือทำอย่างไรจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน โดยเฉพาะทีมอาสาวิจัยให้เกิดพลังร่วมโดยการวิจัยในครั้งนี้ให้ได้ โดยระยะเริ่มต้นจึงต้องมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นในแนวคิดของการวิจัยและแนวทางเก็บข้อมูลโดยจัดให้เป็นเวทีการพัฒนาเทคนิคการเก็บข้อมูลและการวางแผนการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม

5. แนวทางในการเก็บข้อมูล

เมื่อทำความเข้าใจเรื่องเทคนิคกระบวนการการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมแล้ว และได้แผนการเก็บข้อมูลของแต่ละตำบลแล้ว พี่เลี้ยงอาสาวิจัยต้องไปทำความเข้าใจและเป็นที่ปรึกษาในแผนอีกครั้ง พร้อมกันนั้นทางทีมวิจัยหลักได้เสนอแนวทาง/กรอบในการเก็บข้อมูลโดยอาจตั้งคำถามในแต่ละประเด็นข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางรวมทั้งประเด็นข้อมูลที่อาจมีการสำรวจโดยมีแบบสำรวจโดยสังเขปดังต่อไปนี้

5.1 ประเด็นบริบทชุมชน

- ประวัติชุมชน การตั้งถิ่นฐาน
- ทำเลที่ตั้ง ภูมินิเวศน์ (วาดเป็นแผนที่)
- พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลง เหตุการณ์สำคัญที่มีผลกระทบกับชุมชน
- อาชีพ/ประชากร
- วิถีชีวิต/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

5.2 นิยามและทัศนคติหรือท่าทีของคนในชุมชนต่อคำว่าสวัสดิการ และผู้ยากไร้/ผู้ด้อยโอกาส

- นิยามความหมายผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสของชุมชน
- ท่าทีทัศนคติของชุมชนต่อการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส

5.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสของสมาชิกและแกนนำของแต่ละกองทุน

ข้อมูลประเด็นนี้ อาจต้องตั้งคำถามพูดคุยสัมภาษณ์กับสมาชิกหรือแกนนำในแต่ละกองทุน

- ในความคิดของเขา ผู้ยากไร้/ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนหมายถึงใคร
 - คิดว่าพอรู้จักและเสาะหาผู้คนเหล่านี้ได้ไหมเป็นใครบ้าง
 - ในกองทุนของเขามีการจัดสวัสดิการให้กับคนเหล่านี้หรือไม่อย่างไร
 - คิดว่ายังมีผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนของท่านที่ยังไม่ได้รับสวัสดิการบ้างไหม
- ทำไมจึงต้องเป็นเช่นนั้น

- ถ้าทางกลุ่ม/กองทุนของท่านจะรับดูแลสวัสดิการของกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส จะได้ไหม จะมีเงื่อนไขอย่างไรบ้าง ฯลฯ

5.4 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่ม/กองทุนต่างๆในชุมชน

- ตำบลของเรามีกองทุนอะไรบ้าง ก็กองทุน ที่ตั้งอยู่ที่ไหนบ้าง
- แต่ละกองทุนมีประวัติความเป็นมาอย่างไร เข้ามาอยู่ในชุมชนของเราอย่างไร ตั้งขึ้นเมื่อไร สาเหตุที่ตั้งกองทุนเพราะอะไร เริ่มก่อตั้งเป็นอย่างไร มีสมาชิกเริ่มต้นกี่คน ต่อมาดำเนินการเป็นอย่างไร มีสมาชิกเพิ่มขึ้นหรือลดลง เป็นเพราะอะไร โดยสรุปต้องตั้งคำถามจากประเด็นต่อไปนี้
- ประวัติและการก่อเกิดกองทุน
- โครงสร้างการทำงาน
- วิธีการดำเนินงาน,กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง
- ความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เริ่มจนปัจจุบัน
- จำนวนสมาชิก
- วงเงินที่มีอยู่ปัจจุบัน
- ผลการดำเนินงาน
- ปัญหาและอุปสรรค
- ความเห็นหรือว่าท่าทีของสมาชิกที่มีต่อกองทุน
- ข้อมูลความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกองทุนต่างๆในกองทุน ฯลฯ
- สภาพการจัดสวัสดิการในชุมชน

5.5 ข้อมูล บทบาท/หน้าที่ของหน่วยงานต่างๆที่มาจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชนของท่าน

- มีหน่วยงานอะไรบ้างทั้งในและนอกชุมชน
- แต่ละหน่วยงานนั้นเขามีการดำเนินการอย่างไรลักษณะการจัดสวัสดิการเป็นอย่างไร เป็นการสงเคราะห์อย่างเดียวหรืออื่นๆด้วย
- กฎเกณฑ์ในการจัดสวัสดิการเป็นอย่างไร ใครมีส่วนร่วมบ้าง
- คิดว่าทั่วถึงไหม
- มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไร

- ถ้าต้องการให้การจัดสวัสดิการเกิดผลดีกับชุมชนจะต้องทำอย่างไรบ้าง ฯลฯ
- และในการสำรวจกลุ่มกองทุนเพื่อให้ชัดเจนอาจมีแบบสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลอีกส่วนหนึ่งก็ได้

5.6 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการกองทุนที่มีอยู่ในชุมชนในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงเอกสารที่ได้ ประกอบกับการร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุยกับนักวิจัยในพื้นที่ที่เป็นอาสาวิจยจากชุมชน ในแต่ละครั้งที่ลงไปจัดเวที จัดกลุ่มสนทนาหรือการติดตามการวิจัย

ขั้นตอนสำคัญของการนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลนั้น งานวิจัยนี้เน้นการมีส่วนร่วม เน้นการคิด การวิเคราะห์ร่วมกัน โดยให้ชุมชนเป็นฐาน จึงมีขั้นตอนการคืนข้อมูลให้กับชุมชนทั้งในระดับตำบล และระดับอำเภอ เพื่อผ่านการรับรู้การวิเคราะห์ การตรวจสอบ และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนอีกด้วย

การแลกเปลี่ยนดังกล่าวเป็นกระบวนการตั้งคำถามและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ค้นหาคำตอบร่วมกัน การนำมุมมองปัญหาและการวิเคราะห์ที่แลกเปลี่ยนกัน บางครั้งนักวิจัยต้องกลับไปศึกษาข้อมูลใหม่เพิ่มเติม บางครั้งต้องเจาะหาข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงที่ได้มา แต่เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเคารพและสัมพันธ์ที่เสมอภาคกัน